

ВИЗНАЧЕННЯ ІМАНЕНТНИХ ПІДСИСТЕМ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

© 2017 ГОДЯЩЕВ М. О.

УДК 658:005.52

Годящев М. О. Визначення іманентних підсистем ділової активності підприємств

У статті визначені основні іманентні підсистеми ділової активності підприємств. З цієї метою досліджено сутність категорії «ділова активність». Проаналізовано праці зарубіжних та вітчизняних вчених-науковців щодо складу підсистем ділової активності підприємств. Проведено структурний аналіз її складових. Охарактеризовано підсистеми ділової активності та класифіковано їх за критеріальними ознаками. З'ясовано, що більшість науковців акцентують увагу на кількісному визначенні структурних компонентів ділової активності, а не на їх якійсь характеристикі. Водночас встановлено, що саме кількісна сутність ділової активності коригується вимогами системи якості підприємства. Доведено, що проблема іманентності підсистем ділової активності підприємств має неоднозначний і багатоплановий характер. На підставі проведеного аналізу обґрунтовано актуальність використання на підприємствах п'яти іманентних підсистем ділової активності. Визначено їх ключові риси та доцільність застосування.

Ключові слова: ділова активність, підприємство, підсистема, іманентність, класифікація.

Рис.: 3. **Бібл.:** 12.

Годящев Максим Олександрович – асистент, кафедра менеджменту і маркетингу, Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля (пр. Центральний, 59а, Северодонецьк, Луганська обл., 93400, Україна)

E-mail: inm85@mail.ru

УДК 658:005.52

Годящев М. А. Определение имманентных подсистем деловой активности предприятий

В статье определены основные имманентные подсистемы деловой активности предприятий. С этой целью исследована сущность категории «деловая активность». Проанализированы труды зарубежных и отечественных ученых относительно состава подсистем деловой активности предприятий. Проведен структурный анализ ее составляющих. Охарактеризованы подсистемы деловой активности и классифицированы по критериальным признакам. Выяснено, что большинство ученых акцентируют внимание на количественном определении структурных компонентов деловой активности, а не на их качественной характеристике. В то же время установлено, что именно количественная сущность деловой активности корректируется требованиями системы качества предприятия. Доказано, что проблема имманентности подсистем деловой активности предприятий имеет неоднозначный и многоплановый характер. На основании проведенного анализа обоснована актуальность использования на предприятиях пяти имманентных подсистем деловой активности. Определены их ключевые черты и целесообразность применения.

Ключевые слова: деловая активность, предприятие, подсистема, имманентность, классификация.

Рис.: 3. **Библ.:** 12.

Годящев Максим Александрович – ассистент, кафедра менеджмента и маркетинга, Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля (пр. Центральний, 59а, Северодонецк, Луганская обл., 93400, Украина)

E-mail: inm85@mail.ru

UDC 658:005.52

Hodiashchev M. O. Defining the Immanent Subsystems of the Business Activity of Enterprises

The article defines the basic immanent subsystems of the business activity of enterprises. For this purpose, essence of the category of «business activity» has been researched. Writings of foreign and domestic scholars concerning the composition of the subsystems of the business activity of enterprises have been analyzed. A structural analysis of its components has been carried out. The subsystems of business activity have been characterized and classified by the criterial attributes. It has been found that most scholars set focus on quantification of the structural components of business activity, rather than its quality characteristic. At the same time has been determined that specially the quantitative essence of business activity is being adjusted through requirements of the quality system of enterprise. It has been proved that the problem of immanence of the subsystems of business activity of enterprises is of ambivalent, multifaceted nature. On the basis of the carried out analysis, topicality of usage in enterprises of five immanent subsystems of business activity has been substantiated. Their key features and applicability have been determined.

Keywords: business activity, enterprise, subsystem, immanence, classification.

Fig.: 3. **Bibl.:** 12.

Hodiashchev Maksym O. – Assistant, Department of Management and Marketing, East-Ukrainian National University named after V. Dahl (59a Tsentralnyi Ave., Sievierodonetsk, Luhansk region, 93400, Ukraine)

E-mail: inm85@mail.ru

Як існує управління підприємством дуже часто спирається на різноманітні інструментарії, які керівники трансформують відповідно до розвитку власного підприємства. Ефективне вирішення проблем, які виникають при посиленні конкуренції на ринку, можливе за переорієнтації управлінської діяльності в зону підтримки перспективного розвитку ділової активності. Саме така орієнтація набуває вагомого значення у процесах підвищення результативності функціонування й розвитку вітчизняних підприємств та їх успіху в майбутньому. Домінантою в цьому процесі є ділова активність підприємства, її комплексне вивчення та аналіз, що встановлює необхідність визначення її іманентних підсистем і потребує практичного застосування на рівні підприємства.

Загалом, ділова активність – досить наукоємне поняття, яке характеризується великою кількістю підсистем, проте науковці не мають єдиного погляду щодо їх впливу на ділову активність, сукупності цих підсистем, визначення їх іманентного характеру. Деякі вчені розділяють підсистеми ділової активності підприємств на прагматичні та інструментальні залежно від призначення [7, с. 342]. *Прагматична підсистема* являє собою сукупність складових елементів ділової активності, форм і методів її забезпечення. До неї належать: фінансова, ресурсна, виробнича, інформаційна, технологічна складові. *Інструментальна підсистема* визначається як процес оцінки ризиків ділової активності, моніторинг засобів контролю, організаційно-управлінський процес.

Тобто, інструментальні елементи включають процес виявлення та можливого усунення ризиків ділової активності та їх негативних наслідків, а також оцінку системи внутрішнього контролю та виявлення необхідності її вдосконалення, а відтак – прийняття якісних управлінських рішень. У поєднанні зазначені підсистеми ділової активності забезпечують зниження ризику переважно фінансової діяльності підприємства (рис. 1).

окремлено як окремі складові елементи без їх взаємозалежності та взаємообумовленості, будь-якого функціонального зв'язку.

І. М. Тихонова серед підсистем ділової активності надає перевагу макроекономічній, «...під впливом якої на підприємстві можуть формуватися як ефективна ділова активність, що стимулює активну поведінку суб'єкта господарювання, так і утворюватися переду-

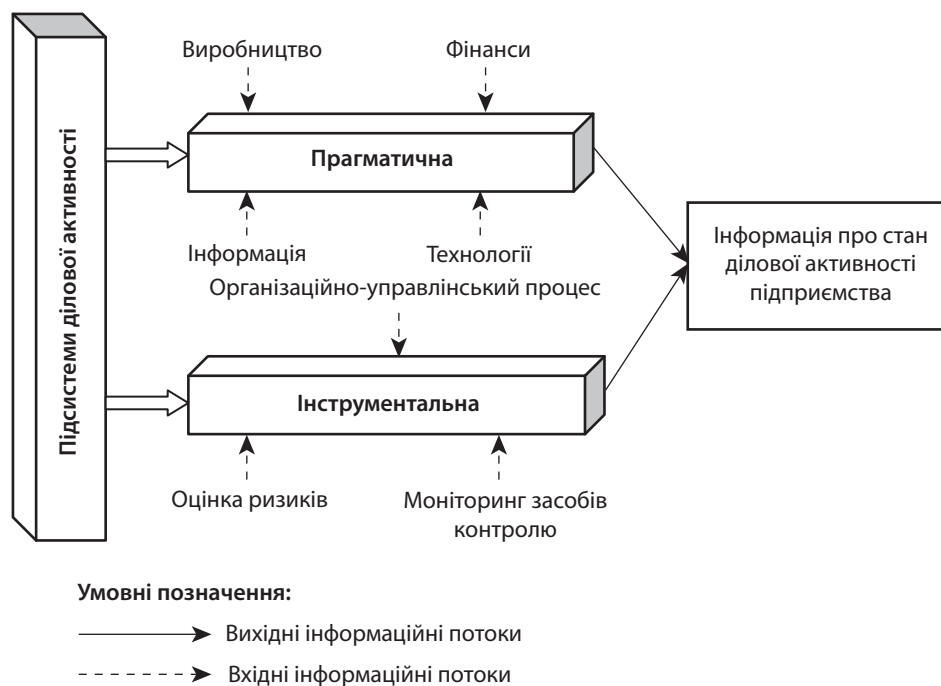

Рис. 1. Класифікація підсистем ділової активності підприємств

Джерело: складено за [6; 7].

Однак вважаємо такий підхід недосконалим, оскільки зазначені підсистеми ділової активності представлені обмеженим колом складових. Крім цього, чітко не розкрита функціональна залежність визначених компонентів у структурі ділової активності. Відтак, унеможливується якісне уявлення про стан ділової активності підприємства. Тому доцільно було б урахувати також такі підсистеми, як: інноваційна, екологічна, маркетингова, кадрова, комерційна та ін.

І. О. Семернікова у своїх дослідженнях характеризує «...загальну (абсолютну) та порівняльну ділову активність» [8, с. 284]. Складові абсолютної ділової активності визначаються: трудомісткістю виробництва, продуктивністю праці, матеріаловіддачею, матеріало- та фондоемністю, фондівіддачею виробництва, рентабельністю, капіталовіддачею та ін. Водночас порівняльна ділова активність оцінюється за допомогою відповідних порівняльних характеристик, таких як строк окупності, ефективність додаткових капітальних вкладень, порівняння приведених витрат та інших фінансових показників. Таким чином, можна сказати, що І. О. Семернікова акцентує увагу переважно на ресурсній підсистемі ділової активності, а саме – на трудових, виробничих та фінансових ресурсах. Таке висвітлення проблеми має місце в економічній літературі, проте характеризується недостатньою дослідженістю, оскільки ресурси ви-

мови до зменшення або загасання ділової активності у результаті негативного впливу зовнішніх факторів ринкової інфраструктури» [11, с. 53].

Виділення як підсистеми ділової активності макроекономічну складову підтримує також М. Р. Тимошук [10, с. 269], який доповнює її таким чинником, як науково-технічний процес (знання, ресурси, технології, процеси тощо). Взаємодія НТП і зовнішніх економічних факторів впливає на розвиток ділової активності підприємства завдяки поліпшенню виробничих та бізнес-процесів або здійсненню якісного управління ними.

Урахування даних факторів у цілому беззаперечно можна віднести до макроекономічної підсистеми, проте це є не досить виваженим, оскільки макроекономічна складова містить переважно такі елементи, на які підприємства не мають можливостей впливати. Саме тому більшу увагу слід приділяти мікроекономічним (внутрішнім) підсистемам ділової активності, які піддаються регулюванню, управлінню та контролю.

Ю. В. Машика у своїх дослідженнях аргументує визначення однією з найважливіших підсистем ділової активності кадрову (трудоу) підсистему, оскільки «... ділова активність підприємства визначається якісним і продуктивним потенціалом його працівників, залежить від ефективності використання трудових» [5, с. 86]. Розуміння підприємцями важливості ролі кадрового за-

безпечення в досягненні стратегічних цілей та вкладення інвестицій в людський капітал організації сприятиме підвищенню ділової активності підприємства.

Питання систематизації ділової активності підприємства залишаються дискусійними, погляди науковців різняться стосовно кількісного, якісного складу цієї економічної категорії, а також щодо їхніх властивостей та особливостей формування. О. О. Заїкіна, О. А. Адаменко та ін. виділяють такі підсистеми ділової активності: виробничо-технологічну, трудову, фінансову, інфраструктурну, організаційно-управлінську, маркетингову, інтелектуальну, еколого-економічну, санаційну та стратегічну [1–3]. Таким чином, при визначенні компонентів ділової активності підприємств, вагоме місце вчені-економісти приділяють виробництву та технологіям.

Важливе значення для здійснення ефективного господарювання підприємств у посткризовий період має не лише формування відповідної ресурсної бази, що дозволяє профінансувати відповідні програми та проекти, але й сформувати умови для забезпечення розвитку ділової активності. Формування та використання фінансових ресурсів – це невід’ємна складова фінансових відносин, необхідна умова здійснення фінансово-економічної діяльності, що безпосередньо визначає та впливає на ділову активність суб’єкта господарювання та виступає однією з головних її підсистем. Тобто, використання фінансової підсистеми ділової активності виступає інструментом оцінки стану та руху фінансових активів, механізмом формування, накопичення, використання, перерозподілу та примноження фінансових активів, а також важелем їх регулювання.

Учені у своїх працях відокремлюють також еколого-економічний аспект ділової активності [9], який виступає важливою підсистемою ділової активності підприємств і має багатоаспектний, комплексний та організаційний характер. За його допомогою можна приймати оптимальні управлінські рішення у сфері природокористування та охорони навколишнього середовища.

Підвищення рівня складності ринку в цілому та поведінки кожного суб’єкта зокрема зумовлює необхідність використання маркетингових заходів і програм з метою досягнення ефективності ділової активності підприємств. Вплив маркетингу на ділову активність підприємства визначається узгодженістю цілей і завдань його підрозділів у межах обраної концепції, ефективністю їх основної діяльності.

Для того, щоб з’ясувати рівнозначний вплив усіх підсистем на ділову активність підприємства, необхідно проаналізувати важливість кожної з них. Залежно від фізичної сутності ці частини можна поділити на матеріальні та нематеріальні. До матеріальних частин можна віднести ресурсну, фінансову та науково-технічну підсистеми підприємства. До нематеріальних складових ділової активності підприємства включають: виробничу, трудову, маркетингову, інвестиційну, інноваційну, управлінську та організаційну.

На основі опрацювання наукових праць учених-теоретиків було визначено та систематизовано підсистеми ділової активності підприємства, які наведено

на *рис. 2*. Слід погодитися, що кожна підсистема ділової активності підприємств є життєво необхідною для їх успішної діяльності. Проте не можна не відзначити декілька вагомих зауважень. *По-перше*, відповідність складових елементів ділової активності нематеріальній та матеріальній підсистемам. Вважаємо доцільним віднести інвестиційну, виробничу та кадрову компоненти ділової активності до матеріальної підсистеми, оскільки зазначені складові прямо залежать від забезпеченості підприємств матеріальними ресурсами, такими як фінансові ресурси та матеріально-технічне забезпечення.

По-друге, використання даної класифікації не є економічно обґрунтованим і практично значущим для підприємства. Пояснюється це тим, що велика кількість класифікаційних ознак ділової активності призводить до збільшення фінансових і часових витрат, витрат праці та інших ресурсів суб’єкта господарювання. Таким чином, не виправдовується глибина та комплексність проведеного аналізу.

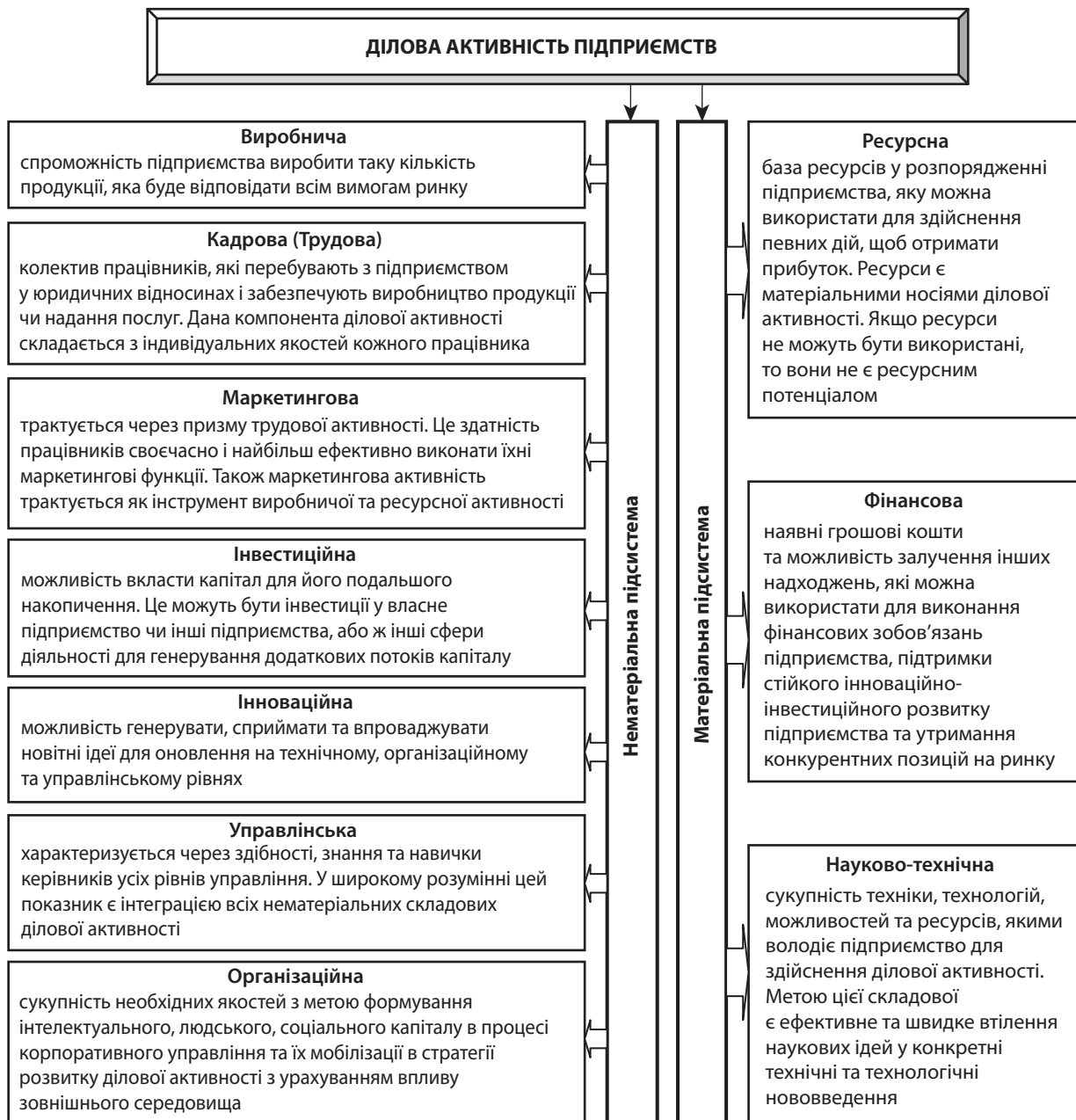
По-третє, оскільки сучасні підприємства функціонують у перманентно мінливому середовищі, то їх ділову активність можна характеризувати як екстремальну, раціональну або якісну – залежно від умов оточуючого середовища, які, відповідно, характеризуються визначеними показниками. Відтак, підсистеми ділової активності доречно систематизувати за даними критеріями, а не ознаками матеріальної направленості.

По-четверте, більшість авторів не враховує взаємозалежність підсистем ділової активності, їх значущість порівняно одна з одною, оскільки кожна складова розглядається як окремий структурний компонент ділової активності підприємства. До того ж, переважна більшість науковців зосереджується на кількісному аналізі можливих підсистем, намагаючись максимізувати їх. Водночас не враховуються їх якісні характеристики, ускладнюється безпосередньо процес аналізу через його фінансову затратність, персонало- та часоємність.

Враховуючи вищезазначене, доцільно визначити оптимальну кількість іманентних підсистем ділової активності та навести їх характерні ознаки, установити та обґрунтувати критерії, що їм відповідають, дослідити міжфункціональний взаємозв’язок, проаналізувати відповідність застосування зазначених підсистем наявним ресурсам підприємств (матеріальним, трудовим, фінансовим тощо) (*рис. 3*).

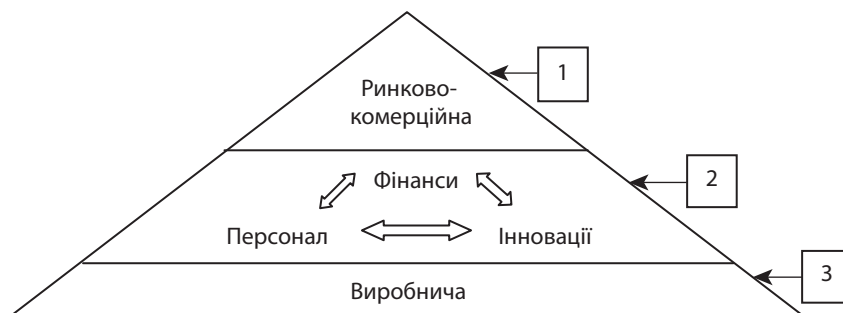
На основі проведеного дослідження зазначимо, що ділова активність підприємств характеризується наявністю п’яти іманентних підсистем: ринково-комерційною, фінансовою, кадровою (персонал), інноваційною та виробничою. При цьому кожна з них відповідає певним критеріям і визначає характер та інтенсивність розвитку ділової активності.

Усі підприємства функціонують у динамічному та агресивному ринковому середовищі. Саме за його вимогами з урахуванням своїх можливостей керівництво підприємств і розробляє стратегії, а самі підприємства пристосовують свою внутрішню діяльність. Відтак, однією з підсистем ділової активності є ринково-комерційна. Вона формує основу та надає інформацію

Рис. 2. Визначення основних підсистем ділової активності підприємств

Джерело: складено за [1; 3; 5; 11].

Рис. 3. Іманентні підсистеми ділової активності підприємств

Джерело: авторська розробка.

для подальшого планування діяльності підприємства. Активність у цьому напрямку носить екстремальний характер, відзначається постійністю прагнень до підвищення ефективності ринково-комерційної діяльності (зовнішньої активності підприємства), причому обмежень у цих прагненнях немає.

Рівень ділової активності підприємств залежить від наявності, кваліфікації та ефективності використання трудових ресурсів. Достатня забезпеченість підприємств персоналом відповідного рівня кваліфікації та професійних навичок, його раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для збільшення обсягів та ефективності виробництва продукції, а, отже, – підвищення ділової активності [4, с. 222]. Саме зазначені чинники обумовили вибір персоналу однією з підсистем ділової активності підприємств.

Розвиток ринкових відносин, який характеризується ускладненням бізнес-процесів, підвищенням необхідного рівня наукоємності виготовленої продукції, скороченням життєвого циклу товарів та розвитком інформацій, приводить до усвідомлення важливості й необхідності впровадження інновацій та забезпечення інноваційної активності. За допомогою інновацій здійснюється систематичний процес створення, впровадження нових товарів, техніки чи технології (виробництва, управління, інформативного забезпечення тощо) або зниження собівартості вже існуючої продукції, з метою підвищення ділової активності та отримання соціально-економічного ефекту [1, с. 6]. Таким чином, інновації виступають важливою підсистемою ділової активності підприємств.

Фінанси підприємства, як іманентна складова ділової активності, характеризуються сукупністю фінансових ресурсів підприємств, які беруть участь у виробничо-господарській діяльності, визначаються можливістю їх залучення для фінансування майбутньої діяльності та певних стратегічних напрямів розвитку підприємств, тому є важливою складовою даної категорії [12]. Фінансова підсистема відзначає можливість взаємодії ресурсної та виробничої бази внаслідок діяльності підприємства. Певною мірою вона формує механізм динамічної трансформації ресурсів у процесі операційної діяльності підприємства, відзначається у відтворювальних процесах на підприємстві. Фінанси підприємств не тільки здатні відображати поточні й майбутні можливості суб'єкта господарювання, але й трансформувати вхідні ресурси в економічні блага, що сприятиме максимальному задоволенню інтересів підприємства й суспільства.

Активність у кадровій, фінансовій та інноваційній підсистемах диктується тими стратегіями і планами, які були розроблені та корелюють із результатами ринково-комерційної діяльності. Саме під виявлений попит, контракт або замовлення керівництво підприємства планує, який продукт та в якому обсязі необхідно виробити. А, отже, визначається потреба у фондах, технологіях, персоналі тощо. Порівнюючи свої можливості з необхідними ресурсними вимогами та умовами виробництва, підприємство знаходить способи їх задово-

лення. Проте забезпечувати їх із «запасом» немає сенсу, тому така активність носить раціональний характер.

Остання, виробнича підсистема ділової активності характеризує ефективність та якість використання виробничих потужностей і матеріалів. Своєчасне оновлення технічної бази, використання інноваційних та енергозберігаючих технологій у процесі виробництва, технологічна незалежність підприємства забезпечать її підтримку на належному рівні та випуск конкурентоздатної продукції.

Для виробничої підсистеми, як і кадрової, фінансової, інноваційної, також притаманна раціональність, оскільки підприємство встановлює певний обсяг виробництва, який диктується попитом на ринку, перевищення якого завдасть необґрунтовані додаткові фінансові витрати. Проте саме виробництво наділяє продукт підприємства такою характеристикою, як якість. Саме якість продукції є основою формування іміджу підприємств та дояльного ставлення споживачів. Тому раціональна сутність ділової активності буде коригуватися вимогами системи якості підприємства, тобто головною характеристикою ділової активності виступає не раціональність, а якісність.

ВИСНОВКИ

Отже, на основі здійсненого аналізу видно, що проблема іманентності підсистем ділової активності підприємств має неоднозначний і багатоплановий характер. Вона вимагає використання системного підходу та достатньої інформаційної забезпеченості щодо підприємства як об'єкта господарської системи. Структура іманентних підсистем ділової активності підприємства повинна найбільш змістовно відображати організаційно-економічні, виробничі, управлінські сфери в діяльності підприємства. Тому під час дослідження іманентних підсистем ділової активності доцільно використовувати комплексний підхід, який максимально розкриває багатогранність та значущість цієї категорії.

Таким чином, оскільки ділова активність розглядається як основний інструмент визначення якості використання підприємством його можливостей, необхідність постійного управління діловою активністю вимагає пошуку ознак, критеріїв, засобів та факторів впливу на її підсистеми з метою підвищення їхнього якісного рівня. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко О. А. Концептуальні засади інноваційного розвитку підприємств. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2010. № 35. С. 5–10.
2. Годящев М. О. Ділова активність як характеристика діяльності підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2012. № 24 (1). С. 184–189.
3. Заїкіна О. О. Роль показників ділової активності в оцінці управління підприємством. *Харчова промисловість*. 2008. № 7. С. 144–148.
4. Климчук А. О. Сучасна парадигма забезпечення конкурентних переваг підприємства. *Бізнес Інформ*. 2014. № 1. С. 221–225.
5. Машика Ю. В. Кадрове забезпечення як складова ділової активності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 6, т. 1. С. 86–88.

6. Мешкова Н. Л. Економічна сутність ділової активності промислового підприємства. *Економічний вісник Донбасу*. 2013. № 1 (31). С. 36–39.

7. Нестеренко Н. Ділова активність як невід'ємна частина фінансового стану підприємства. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10, ч. 3. С. 341–345.

8. Семернікова І. О., Мешкова-Кравченко Н. В. Економіка підприємства: курс лекцій. Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. 312 с.

9. Мішенін Є. В., Сотник І. М., Мішеніна Н. В., Галиця І. О. Теорія еколого-економічного аналізу: навч. посіб. Суми: СумДУ, 2014. 246 с.

10. Тимошук М. Р. Фінансово-економічна складова потенціалу розвитку підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.10. С. 268–275.

11. Тихонова І. М. Ділова активність підприємства: складові та чинники впливу. *Аграрний вісник Причорномор'я*. Сер.: Економічні науки. 2010. Вип. № 53. С. 332–337.

12. Швед Т. В. До питання про сутність розвитку підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4. С. 144–149.

Науковий керівник – Овчаренко Є. І., доктор економічних наук, завідувач кафедри менеджменту і маркетингу Східноукраїнського національного університету імені В. Даля

REFERENCES

Adamenko, O. A. "Kontseptualni zasady innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv" [The conceptual basis of innovative development of enterprises]. *Naukovi pratsi Natsionalnoho un-tu kharchovykh tekhnolohii*, no. 35 (2010): 5-10.

Hodiashchev, M. O. "Dilova aktyvnist yak kharakterystyka diialnosti pidpriemstva" [Business activity as characteristic of activity of the enterprise]. *Ekonomika. Menedzhment. Pidpriemnytstvo*, no. 24 (1) (2012): 184-189.

Klymchuk, A. O. "Suchasna paradyhma zabezpechennia konkurentnykh perevah pidpriemstva" [Modern paradigm of en-

suring competitive advantages of an enterprise]. *Biznes Inform*, no. 1 (2014): 221-225.

Mashyka, Yu. V. "Kadrove zabezpechennia yak skladova dilovoi aktyvnosti pidpriemstva" [Staffing as a component of business activity]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*. Vol. 1, no. 6 (2014): 86-88.

Mieshkova, N. L. "Ekonomichna sutnist dilovoi aktyvnosti promyslovoho pidpriemstva" [The economic substance of the business activity of industrial enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk Donbasu*, no. 1 (31) (2013): 36-39.

Mishenin, Ye. V. et al. *Teoriia ekoloho-ekonomichnoho analizu* [The theory of ecological and economic analysis]. Sumy: SumDU, 2014.

Nesterenko, N. "Dilova aktyvnist yak nevidiemna chastyna finansovoho stanu pidpriemstva" [Business activity as an integral part of the financial condition of the company]. *Ekonomichnyi analiz*. Vol. 3, no. 10 (2012): 341-345.

Semernikova, I. O., and Mieshkova-Kravchenko, N. V. *Ekonomika pidpriemstva* [Enterprise economy]. Kherson: OLDI-plus, 2003.

Shved, T. V. "Do pytannia pro sutnist rozvytku pidpriemstva" [To the question about the essence of enterprise development]. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/12606/1/Shved.pdf>

Tymoshchuk, M. R. "Finansovo-ekonomichna skladova potentsialu rozvytku pidpriemstv" [The economic and financial component of the potential development of enterprises]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, no. 24.10 (2014): 268-275.

Tykhonova, I. M. "Dilova aktyvnist pidpriemstva: skladovi ta chynnyky vplyvu" [Business activity: components and factors of influence]. *Ahrarnyi visnyk Prychornomor'ia*. Ekonomichni nauky, no. 53 (2010): 332-337.

Zaikina, O. O. "Rol pokaznykiv dilovoi aktyvnosti v otsintsi upravlinnia pidpriemstvom" [The role of indicators of business activity in the evaluation of enterprise management]. *Kharchova promyslovist*, no. 7 (2008): 144-148.